

POLITIET

Oslo politidistrikt

Barn og unge registrert med 10 eller flere anmeldelser i 2023

Innhold

Sammendrag	3
1. Innledning	5
1.1. Bakgrunn for mandatet og eksisterende kunnskap	6
1.2. Metode og datagrunnlag	8
2. Hovedfunn	9
2.1. Hvem er de unge som begår gjentatt kriminalitet	9
2.1.1. Hvilke kriminalitetstyper kjennetegner unge registrert med gjentatt kriminalitet?	11
2.1.2. Geografi og relasjonelle faktorer	13
2.2. Sårbarhet- og beskyttelsesfaktorer	14
2.3. Politiets forebyggende arbeid i praksis	18
2.4. Straffesakshåndtering	18
3. Konklusjon og anbefalinger	21
3.1. Straffesakshåndtering	21
3.2. Vold i nære relasjoner	21
3.3. Saker med mistenkte under 15 år	21
3.4. Samarbeid med andre	22
3.5. Mangel på egnede tiltak	22
3.6. Skikkethet til å jobbe med barn	23
3.7. Ivaretagelse av barn og unge er god forebygging	23

Sammendrag

Denne rapporten beskriver hovedfunnene fra en gjennomgang av de barn og unge som er registrert med 10 eller flere anmeldelser i 2023. Det tydeligste funnet er at gruppen i stor grad består av sårbare, unge gutter. Sårbarhetene gjør seg ofte gjeldende fra ung alder. Vold i nære relasjoner, omsorgssvikt og andre betydelige utfordringer knyttet til oppvekstvilkår fremstår som det mest fremtredende funnet i gjennomgangen. Dette stemmer godt med det man vet fra tidligere analyser og forskning som viser en tydelig sammenheng mellom barns utsatthet for vold og senere kriminalitetsutøvelse som ungdom.

Kriminaliteten ungdommene begår bærer preg av vold i større grad enn det som er gjeldende for den registrerte kriminaliteten i aldersgruppen ellers. Gjennomsnitt for første gang de er registrert som mistenkt i en straffesak er 12,9 år. Hele 41 av de 55 mest aktive ungdommene er selv registrert som fornærmet i straffesaker, og 39 av dem i voldssaker.

Et stort flertall av ungdommene i gjennomgangen har innvandringsbakgrunn, enten ved at de selv eller foreldre har innvandret. Flere har knytninger fra land hvor det er eller har vært krig og konflikt, eller fra en situasjon hvor de og foreldrene kan ha med seg betydelige traumer.

Noen av ungdommene inngår i et kriminelt nettverk med tilknytning til ungdommens eget nærområde. Det er også eksempler på at eldre søsken har knytninger til samme nettverket. Dette illustrerer hvordan familiære bånd, nærmiljøet og tilstedeværelse av kriminelle nettverk kan være en driver for kriminalitet blant barn og unge i Oslo politidistrikt.

Rapporten understreker behovet for et tettere tverrfaglig samarbeid mellom politi, barnevern, skole og andre aktører, ettersom politiet alene ikke kan løse de komplekse utfordringene denne gruppen står overfor.

Blant anbefalingene fremheves:

- Prioritering av etterforskning og tiltak knyttet til vold i nære relasjoner.
- Bedre oppfølging av barn under kriminell lavalder, selv når straffereaksjoner ikke er aktuelle.
- Utvikling av tiltak som kan fylle gapet mellom dagens barnevernstilbud og fengselsstraff.

- Styrket tverretatlig samarbeid for tidlig intervensjon og helhetlig oppfølging.

Det fremheves at forebygging av barne- og ungdomskriminalitet ikke bare handler om samfunnsvern, men også om å beskytte barn fra kriminalitetens skadevirkninger og sikre deres rettigheter til hjelp, omsorg og beskyttelse. Med andre ord; en trygg oppvekst. Dette krever tilstrekkelige ressurser, målrettede tiltak og en helhetlig tilnærming fra både politi og andre samfunnsaktører.

1. Innledning

Utviklingen i barne- og ungdomskriminaliteten har fått svært mye oppmerksomhet den siste tiden. Analyser fra 2023, og ved årets slutt, viste betydelig økning i den registrerte barne- og ungdomskriminaliteten i politidistriktet¹, men også nasjonalt.² Samtidig er det ved flere anledninger bemerket at en betydelig del av barne- og ungdomskriminaliteten knyttes til en liten gruppe barn og unge som begår gjentatt og alvorlig kriminalitet.

Med dette som bakteppe nedsatte politimesteren i 2024 en arbeidsgruppe som fikk i oppdrag å foreta en nærmere analyse av denne gruppen og komme med anbefalinger. Arbeidet har blitt ledet av Felles enhet for Forebygging (FF) og Felles enhet for Påtale (FP), med en bredt sammensatt arbeidsgruppe fra Oslo politidistrikt.

Hensyn til barns beste

Arbeidsgruppens mandat, de anbefalinger som er gitt og eventuelle tiltak som iverksettes av beslutningstakere på bakgrunn av funn i rapporten, vil hovedsakelig treffe barn under 18 år.³ I alle forhold som angår barn er prinsippet om barns beste sentralt. Barns rettigheter etter barnekonvensjonen, og prinsippet om barnets beste, ligger til grunn i arbeidet. Dette fremheves også i Oslo politidistrikts barnefaglige instruks som gjør seg gjeldende i situasjoner hvor politidistriktets arbeid berører barn, enten direkte eller indirekte. Det er også egne juridiske rammer for hvordan barn håndteres i straffesystemet, herunder kriminell lavalder som er 15 år, og det faktum at barn kun unntaksvis skal fengsles.

Hensyn til barnets beste, og øvrige hensyn som berører politiet, herunder samfunnsvern blir noen ganger presentert som motstridende eller konkurrerende hensyn. Det er ikke nødvendigvis tilfelle. Forebygging av barne- og ungdomskriminalitet er ikke bare viktig for

¹ Se Oslo politidistrikt (2024): Barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo: Rapport basert på data fra 2023.

² <https://www.politiet.no/aktuelt-tall-og-fakta/aktuelt/nyheter/2024/01/31/bekymringsfull-utvikling-innen-ungdomskriminalitet/>

³ "Barn", "Barn og unge" og "ungdom" brukes ofte om hverandre i beskrivelse av denne tematikken. Alle personene omtalt i denne rapporten er under 18 år på det tidspunkt de omtalte hendelsene finner sted, og arbeidsgruppen forholder seg derfor til at de er barn etter norsk lov, og således har rettigheter som barn.

samfunnsvernet i stort, men også for beskyttelse av barn. Både fordi kriminaliteten som begås av barn i stor grad rammer andre barn som fornærmede, og det faktum at barnets egen deltagelse i kriminaliteten ikke kan anses som til det beste for barnet selv.⁴

Videre fremheves viktigheten av å beskytte barn mot de sårbarhetsfaktorene som fremkommer i gjennomgangen, spesielt knyttet til vold, overgrep og omsorgssvikt. Dette kan ha en kriminalitetsforebyggende effekt på lengre sikt, men er også et viktig mål i seg selv.

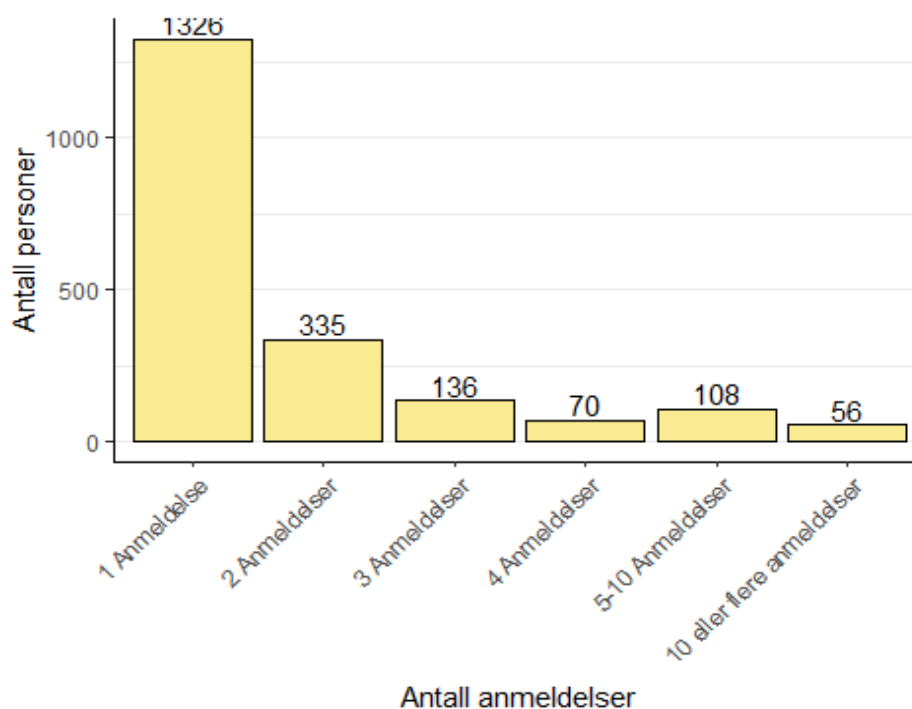
1.1. Bakgrunn for mandatet og eksisterende kunnskap

Økningen i den registrerte barne- og ungdomskriminaliteten i 2023 må forstås i sammenheng med utviklingene i årene forut for 2023. Derunder må økningen fra 2022 til 2023 ses i sammenheng med utviklingen i årene før pandemien. Analyser viser at etter en betydelig nedgang frem mot 2015, økte antall anmeldelser i aldersgruppen 10-17 år frem til 2019, før pandemien førte til store samfunnsendringer i 2020. Økningen i 2023 ses derfor delvis som en del av en lengre trend, og delvis som et resultat av at antall anmeldelser i 2022 er særlig lavt. At kriminalitet, og spesielt integritetskrenkende kriminalitet, begått av barn og unge er et alvorlig samfunnsproblem er imidlertid tydelig.

Totalt 2031 personer i aldersgruppen 10-17 år var registrert med en eller flere anmeldelser i Oslo politidistrikt i 2023. I 2023 var det 81.450 personer i aldersgruppen bosatt i politidistriktet. De som var registrert med 1 eller flere anmeldelser utgjorde dermed 2,5% av befolkningen i aldersgruppen. Av disse var 1326 personer (65 %) kun registrert med en anmeldelse. 234 personer (12 %) var registrert med 4 eller flere anmeldelser, og 56 personer (3 %) var registrert med 10 eller flere anmeldelser.⁵ Kriminalitetsbildet blant barn og unge kan beskrives som todelt: På den ene siden er det mange som anmeldes kun en gang, og uten at det utløser stor bekymring. På den andre siden er det en liten gruppe barn og unge som begår gjentatt og alvorlig kriminalitet, og som det er knyttet stor bekymring til.

⁴ Se også barneombudets drøfting av dette som en del av deres skriftlige innspill til ekspertgruppen som skal utrede tiltak ovenfor barn og unge som begår gjentatt og kriminalitet. Tilgjengelig her: <https://www.barneombudet.no/vart-arbeid/brev-til-myndighetene/innspill-til-ekspertgruppen-som-skal-utrede-tiltak-overfor-barn-og-unge-som-begar-gjentatt-og-alvorlig-kriminalitet>

⁵ Merk at dette utvalget skiller seg noe fra den metoden som er brukt i for eksempel SaLTo rapporten, da den baserer seg på gjerningssted, og ikke eierdistrikt. Utfordringsbildet som beskrives er allikevel svært likt, selv om datagrunnlaget er ulikt. Datagrunnlaget i denne rapporten omfatter også hele Oslo politidistrikt, derunder både Oslo, Asker og Bærum kommune.

Figur 1. Antall personer fordelt på antall anmeldelser i 2023. Basert på uttrekk av alle forhold med eierdistrikt Oslo politidistrikt, og alder ved gjerning 10-17 år.

I 2022 ble det utarbeidet en rapport for nettopp den lille gruppen barn og unge registrert med gjentatt kriminalitet, herunder unge under 18 år med fire eller flere anmeldelser i løpet av ett eller flere kalenderår.⁶ Rapporten beskrev det som ble omtalt som *ustødig grunnmur*, og fremhevet utfordrende livshistorier, et snevert mulighetsrom og flere sammenfallende sårbarhetsfaktorer. Det som beskrives fra ungdommens liv i rapporten fra 2022 samsvarer svært godt med det som fremkommer i gjennomgangen av de registrert med 10 eller flere anmeldelser i 2023. Det bemerkes at sårbarhetsfaktorene beskrevet i rapporten fra 2022 synes å være enda mer fremtredende i dette datamateriale, som er begrenset til barn med 10 eller flere straffbare forhold. Det er en klar oppfattelse av at både mengden sårbarhetsfaktorer, og alvorlighetsgraden av disse, er størst for de ungdommene som viser størst utfordringer knyttet til kriminalitet og atferdsvansker.

⁶ Oslo politidistrikt (2022) "Risiko og livssammenheng for unge kriminelle i Oslo: En ustødig grunnmur for mestring".

Forebygging, effektive og virkningsfulle tiltak blant denne gruppen barn og unge vil kunne ha betydelig effekt på barne- og ungdomskriminaliteten i stort, spesielt hva angår de mer alvorlige lovbruddene.

1.2. Metode og datagrunnlag

Utvalget for gjennomgangen er basert på et uttrekk fra straffesaksregisteret for forhold med eierdistrikt Oslo politidistrikt⁷, og alder ved gjerningstidspunkt mellom 10 og 17 år. Fra dette er det identifisert 56 personer registrert med 10 eller flere forhold i 2023.⁸

Som en del av arbeidet har utvalgte sakstyper som er blitt vurdert som relevant blitt gjennomgått. Det er gjennomgått et utvalg av straffesaker hvor den unge er registret som mistenkt⁹. I tillegg er det sett på sakstyper som sier noe om den unges sårbarhet. Dette gjelder spesielt vold i nære relasjoner, og noen andre relevante sakstyper.¹⁰ For mange av disse sakstypene er alle anmeldelser, uavhengig av personens rolle, tatt med. Formålet med dette er blant annet å favne saker hvor barnet er vitne til eller mistenkt for vold, og kan ha en dobbeltrolle. Disse sakene gir også viktig innsikt i oppvekstsvilkår og omsorgssituasjonen til barnet.

For å få innsikt i de unges liv er det gjort utfyllende søk i politiets systemer. Ved å gå gjennom tilgjengelig informasjon person for person har det for de fleste av ungdommene dannet seg et tydelig bilde av deres livsløp, sårbarhet og risikofaktorer, samt hvilke tiltak som er igangsatt.

Gjennomgående gir det som loggføres av politiets oppfølging inntrykk av at koordinering og samhandling med andre aktører er svært viktig. Det blir særdeles viktig å se til hva politiet bidrar til inn i dette samarbeidet. Politiet følger ofte ungdommene tett, og er derfor

⁷ Med eierdistrikt menes saker som etterforskes ved Oslo politidistrikt. For saker med gjerningspersoner under 18 år er hovedregelen at disse skal etterforskes der gjerningspersonen bor, men det er noen unntak fra dette

⁸ Av de 56 er det kun 55 som inngår i arbeidsgruppens detaljerte gjennomgang på personnivå. En av personene er utelatt fra gjennomgangen av metodiske hensyn.

⁹ I straffesaksregisterne benyttes tre roller som er relevant i denne sammenheng. Dette er mistenkt, siktet eller domfelt. For enkelhets skyld, og for lesbarhet, brukes her "mistenkt" som samlebegrep på alle tre.

¹⁰ Dette gjelder alle saker hvor det er krysset av for "i familieforhold" i straffesakssystemet samt undersøkelsessaker, tvangsekteskap, omsorgsundragelse (inkl. grov), brudd på ekteskapsloven (mindreårig) samt mishandling i nære relasjoner, uavhengig av rolle. I tillegg er også seksuallovbrudd hvor barnet/ungdommen tatt med. Blant de 55 personene som inngår i utvalget har 27 en eller flere saker registrert som ble vurdert som relevant for gjennomgang med tanke på den unges egen utsatthet. Totalt er 53 saker gjennomgått.

en viktig kilde til informasjon. I de fleste tilfeller fremstår det tydelig hvilke tiltak som er igangsatt, men andre etaters arbeid er ikke vurdert i dette arbeidet.

2. Hovedfunn

I dette kapitlet redegjøres det for alle hovedfunn. Først beskrives noen av karakteristikkene som går igjen blant utvalget, herunder sårbarhet- og beskyttelsesfaktorer. Deretter beskrives funn fra politiets forebyggende arbeid i praksis, og straffesakshåndteringen.

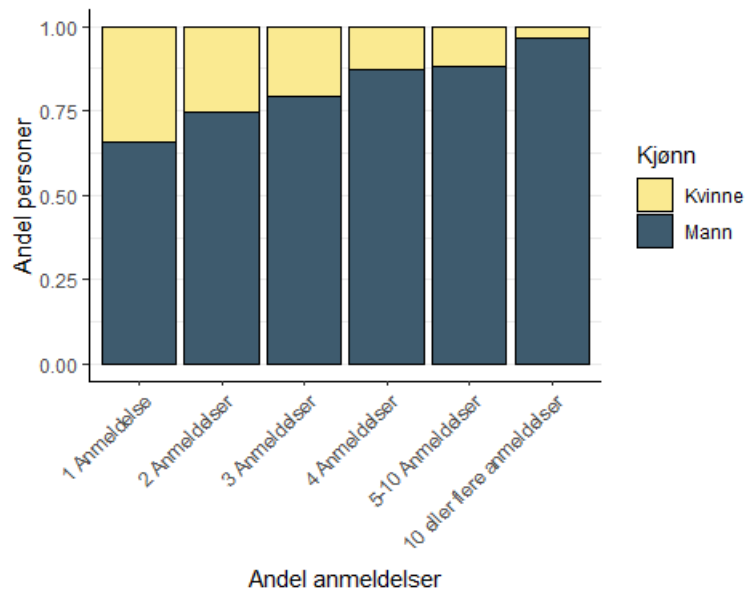
2.1. Hvem er de unge som begår gjentatt kriminalitet

Et gjennomgående funn i analyser av barne- og ungdomskriminaliteten er at mye av kriminaliteten begås av gutter. Ser man på kriminalitetsbilde i stort er dette dominert av unge menn.¹¹ Overrepresentasjonen av gutter blir enda tydeligere når man ser på gruppen som begår gjentatt kriminalitet. I gruppen med 10 eller flere anmeldelser i løpet av 2023 er det kun 2 jenter, se figur 2.

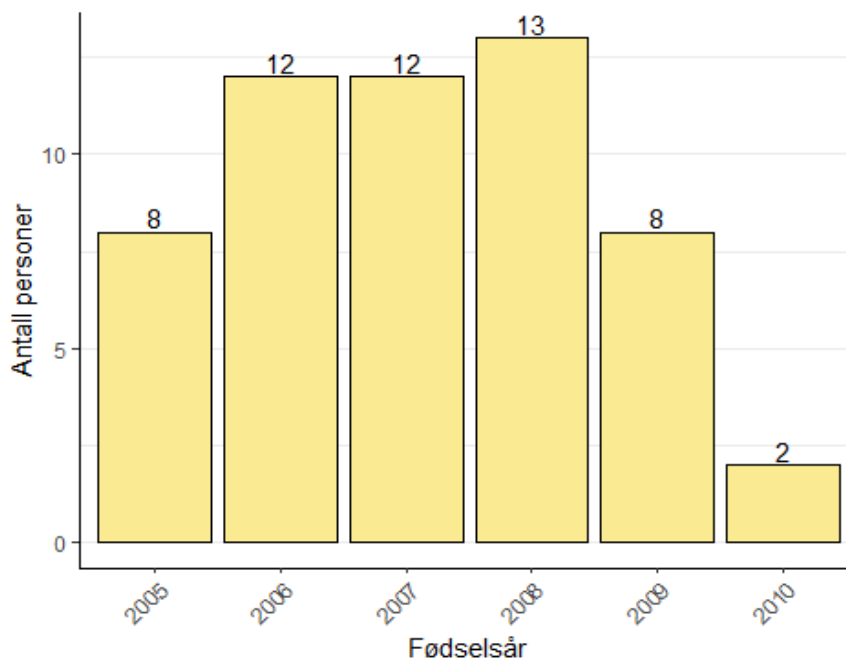
Gjennomsnittsalder for første registrering som mistenkt i straffesak var 12,9 år.¹² Laveste alder ved første registrerte anmeldelser er 9 år (dette er gjeldende for 2 personer). Figur 3 viser de 55 personene i arbeidsgruppens gjennomgang fordelt på fødselsår. Selv om gruppen kjennetegnes ved at de registreres som mistenkt første gang i ung alder, er majoriteten av personene som er registrert med 10 eller flere anmeldelser i løpet av 2023 over 15 år.

¹¹ Se for eksempel "Barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo: Basert på data fra 2023" Oslo politidistrikt (2024) og "Risiko og livssammenheng for unge kriminelle i Oslo – En ustødig grunnmur for mestring". Oslo politidistrikt, 2022.

¹² Der er avdekket minst en feilregistrering hva angår alder. Utregningen er gjort både med og uten den relevante saken, og påvirkningen av denne feilregistreringen anses som ubetydelig.

Figur 2. Personer fordelt på antall anmeldelser i 2023 (etter samme uttrekk som figur 1). Grafen viser kjønnsfordelingen for de ulike gruppene.

Figur 3. De 55 personene i arbeidsgruppens utvalg, fordelt på fødselsår. Personer født i 2005 fylte 18 år i løpet av 2023. Personer født i 2008 fylte 15 år i løpet av 2023.

2.1.1. Hvilke kriminalitetstyper kjennetegner unge registrert med gjentatt kriminalitet?

Gruppen registrert med gjentatt kriminalitet skiller seg ut med hensyn til hvilke lovbrudd de er registrert med. Tabell 1 viser fordelingen for de ulike lovbruddskategoriene for henholdsvis alle anmeldelser med gjerningspersoner 10-17 år med eierdistrikt i Oslo politidistrikt, og tilsvarende for de med 4 eller flere anmeldelser og 10 eller flere anmeldelser.

For barne- og ungdomskriminaliteten i stort utgjør vinningskriminalitet den største andelen av anmeldelser. En betydelig del av dette er butikktveri. Deretter følger vold, som i 2023 utgjorde 26 % av anmeldelsene med eierdistrikt Oslo politidistrikt.

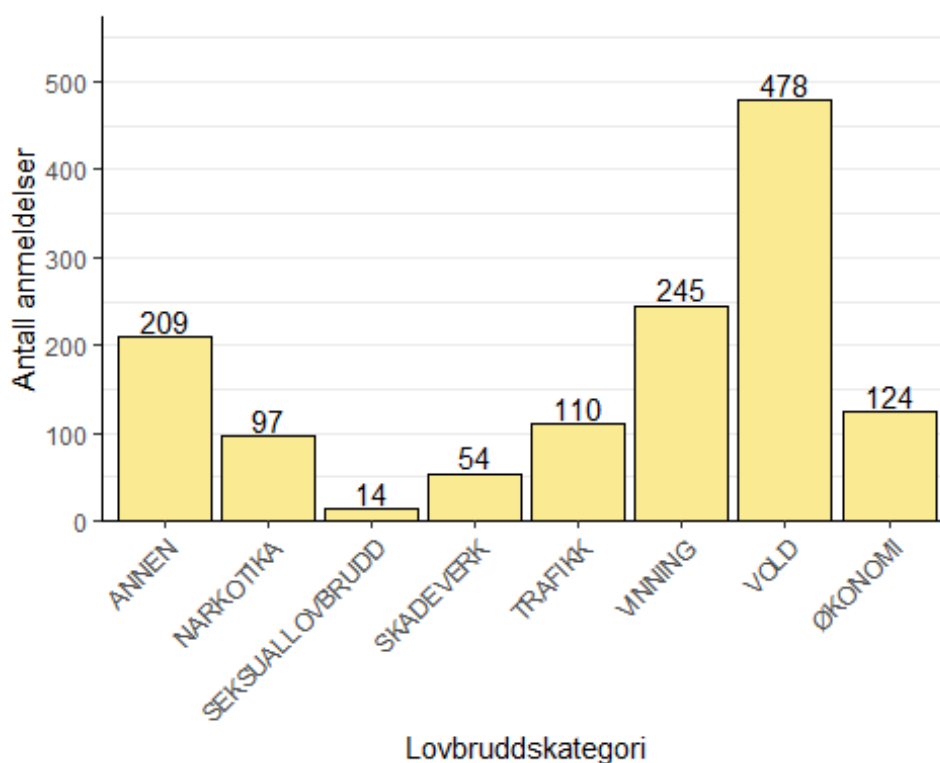
For unge registrert med gjentatt kriminalitet er fordelingen annerledes. For de registrert med 10 eller flere anmeldelser utgjør voldslovbrudd den største andelen av anmeldelser (32 %) etterfulgt av vinningslovbrudd (19 %). Altså er andelen anmeldelser innenfor voldslovbrudd større for de registrert med gjentatt kriminalitet, og andelen vinningslovbrudd er mindre. Det er en høyere andel ran, som inngår i kategorien vinning, blant de registrert med gjentatt kriminalitet.

Tabell 1. Anmeldelser med eierdistrikt Oslo politidistrikt, og mistenkte i alderen 10-17 år. Tabellen viser fordelingen i kriminalitetstyper for henholdsvis alle anmeldelser, de med 4 eller flere anmeldelser i løpet av året, og de med 10 eller flere anmeldelser i løpet av året. Undersøkelsessaker utgjør en svært liten del av anmeldelsene (10) og er utelatt fra tabellen.

	Alle anmeldelser	Unge med 4 eller flere anmeldelser	Unge med 10 eller flere anmeldelser
ANNEN	16.6%	19.1%	18.1%
NARKOTIKA	7.4%	9.7%	9.1%
SEKSUALLOVBRUDD	2.9%	1.2%	0.6%
SKADEVERK	3.4%	3.7%	3.9%
TRAFIKK	7.9%	9.4%	10.8%
VINNING	31.2%	21.4%	19.4%
VOLD	25.6%	29.7%	31.8%
ØKONOMI	4.8%	5.8%	6.3%

En oversikt over alle anmeldelser for gruppen, uavhengig av eierdistrikt, viser også tilsvarende bilde (se figur 4). Totalt utgjør dette 1332 anmeldelser før fylte 18 år. Av dette er 478 (36 %) voldslovbrudd. 245 (18 %) er for vinningslovbrudd, hvorav 119 er for ran.

Tabell 2 viser tilsvarende fordeling som figur 4, men er også fordelt på år og underkategorier. Her ser man at overrepresentasjonen i vold fremgår for gruppen også i årene før 2023. Tidlig debutalder, kombinert med type lovbrudd, da spesielt vold, fremstår med andre ord som en risikofaktor.

Figur 4. Antall anmeldelser for de 55 personene med 10 eller flere anmeldelser i 2023. Grafen viser et uttrekk av alle anmeldelser hvor personene er registrert som mistenkt før fylte 18 år, uavhengig av distrikt. Data tom. 31.12.2023.

Tabell 2. Antall anmeldelser for de 55 personene med 10 eller flere anmeldelser i 2023, fordelt på kriminalitetstype og år. Tabellen viser alle anmeldelser hvor personene er registrert som mistenkt uavhengig av distrikt, før fylte 18 år. Data tom. 31.12.2023.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Annen	0	0	0	2	2	22	37	146
<i>Bæring av kniv/annet våpen</i>	0	0	0	0	0	6	11	42
<i>Hensynsløs adferd/Personforfølgelse</i>	0	0	0	1	0	4	3	33
<i>Ordensforstyrrelser</i>	0	0	0	0	1	4	2	9
Narkotika	0	0	0	2	0	9	9	77
Seksuallovbrudd	0	1	0	0	1	3	2	7
Skadeverk	1	1	2	3	2	7	6	32
Trafikk	0	0	0	0	0	4	23	83
Vinning	0	1	2	3	10	30	37	162
<i>Butikktveri</i>	0	1	0	1	1	10	9	24
<i>Ran</i>	0	0	1	1	4	11	15	87
Vold	1	0	3	9	15	70	93	287
<i>Fysisk vold</i>	1	0	2	4	10	38	53	145
<i>Mot. off. tj.person</i>	0	0	0	0	0	7	15	72
<i>Trusler</i>	0	0	1	5	5	23	24	65
Økonomi	0	0	0	2	1	45	25	51
Total	2	3	7	21	31	190	232	845

2.1.2. Geografi og relasjonelle faktorer

Hvor man bor og hvilke miljø man vokser opp kan ha stor betydning for barn og unges liv. Den geografiske fordelingen av kriminalitet ble blant annet aktualisert i SaLTo rapporten basert på data fra 2022.¹³

22 av de 55 personene i gjennomgangen følges opp ved Enhet Øst. 16 av personene følges opp ved Enhet Sentrum. 17 av personene følges opp av Enhet Vest. Av de 17 personene i Enhet Vest er 6 knyttet til Oslo kommune, 6 knyttes til Asker kommune og 5 til Bærum kommune.

Det er betydelige forskjeller i hvordan faktorer i nærmiljøet fremstår som en driver for kriminalitet for de unge i utvalget.

Det fremgår en tydelig knytning mellom flere av personene, og et kriminelt nettverk som er kjent for politiet. Det gjelder utelukkende ungdom som bor i området som nettverket

¹³ Se Allvin, A. & Søderholm, T. (2023) Barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo 2022: utfordringer i ulike geografiske områder. Oslo politidistrikt.

assosieres med. Dette understreker betydningen av nærmiljøet, og den innflytelsen et slikt nettverk potensielt kan opparbeide seg i et lokalmiljø. Dette kan bli en driver for kriminalitet blant unge.

Kriminelle nettverk kan fremstå som attraktive for ungdommene, gjennom både statussymboler, ved at de kan tilby materielle og økonomiske goder, og for beskyttelse og sosial tilhørighet. Det kan fremstå spesielt attraktivt for ungdom som har en lengre vei for å tilegne seg disse tingene på en legitim måte. Flere av ungdommene kommer fra familier med lav sosioøkonomisk status, og krevende hjemmeforhold, herunder vold og omsorgssvikt. I tillegg kommer involvering i kriminalitet som igjen kan medføre knytninger som over tid er vanskelig å komme seg ut av. Dette kan være narkotikagjeld, eller andre forventninger om lojalitet.

Det er også identifisert kjente konflikter i ungdomsmiljøet. Noe illustrerende for dynamikken er hvordan personlige konflikter kan bli en driver for kriminalitet, og da spesielt vold. Enkeltpersoners fryktkapital og voldsbruk fremstår også som en viktig del av dynamikken. Dette kan få store ringvirkninger i lokalmiljøet. Det er også eksempler på at frykt blir en driver for kriminalitet, gjennom opplevelsen av et behov for å beskytte seg selv.

I tillegg er det identifisert grupper av ungdom med variert bosted. Gjennomgang av informasjon fra politiets registre tyder på at dette i noen tilfeller handler om "vennegjenger" som forsterker hverandres normbrytende atferd. Det er noe uklart hvordan disse ungdommene møter hverandre, men noen synes å ha kjennskap til hverandre gjennom skole, institusjon og lignende. Her bygges relasjonene i større grad ved at de "henger sammen", og blant annet begår kriminalitet sammen, spesielt sentralt i Oslo. Dynamikken bærer preg av at de påvirker hverandre negativt, for eksempel ved å bidra til at interaksjoner med politiet og andre eskalerer.

2.2. Sårbarhet- og beskyttelsesfaktorer

Det er godt kjent fra tidligere forskning, og fra tidligere analyser, at barn og unge som begår kriminalitet også ofte er utsatt for kriminalitet. Hele 41 av de 55 personene i gjennomgangen er registrert som fornærmet i minst en straffesak. 39 av disse er registrert som fornærmet i minst en voldssak. Gjennomsnittsalderen for første registrering som fornærmet i en straffesak for gruppen er 10,5 år. 2 av personene er registrert som fornærmet før fylte 1 år, og 11 av personene er registrert som fornærmet før fylte 10 år. Personen som er registrert som fornærmet flest ganger er registrert 12 ganger, hvorav 10

er voldssaker. 10 personer er registrert som fornærmet i 5 eller flere straffesaker, hvor det meste av dette er vold.

Den mest fremtredende bemerkningen i dybdegjennomgang og drøfting av ungdom er at mange av ungdommene står i svært utfordrende livssituasjoner, derunder opplevelser av omsorgssvikt og vold i hjemmet. For to av personene bemerkes det at det er noe uklart om personen i realiteten er uten egnet bosted.¹⁴

Gutten forteller kontaktlærer at han blir utsatt for vold hjemme fra far. Saken blir anmeldt, men senere henlagt. Gutten sliter med skolegangen. Han synes det er vanskelig å konsentrere seg på skolen. Han får venner som også sliter på skolen. Han føler en tilhørighet sammen med de andre guttene. For å skaffe seg penger begynner de å rane andre gutter. Gutten får flere anmeldelser på seg og barnevernet blir koblet på. Etter at barnevernet har prøvd mange tiltak uten å lykkes blir gutten plassert på en institusjon. Gutten rømmer flere ganger fra institusjonen og begår nye ran når han er på rømmen. Barnevernet og politiet bruker mange ressurser på å finne gutten for så å kjøre han tilbake til institusjonen. Etter flere rømninger og plassering på ulike institusjoner har ikke barnevernet flere egnede tiltak å prøve. Gutten sendes hjem.

Dette er en anonymisert historie som er illustrerende for livshistorien til flere av ungdommene i gjennomgangen.

I gjennomgangen fremkommer det informasjon om vold i nære relasjoner både i og utenfor straffesak. Noen kommer fra familier hvor det foreligger straffesaker mellom andre familiemedlemmer, for eksempel mellom foreldre, eller mellom søsken og foreldre uten at ungdommen selv er registrert i saken. Det er også eksempler i datamaterialet der det kan stilles spørsmål om hvorvidt det burde ha vært iverksatt etterforskning, eller andre tiltak

¹⁴ En av personene er registrert på et tilbud for bostedsløse familier, en annen forteller selv at han ikke har et sted å bo.

på bakgrunn av informasjon som kan tyde på vold i hjemmet, men hvor det ikke foreligger straffesaker. At vold i nære relasjoner, og andre utfordringer knyttet til omsorgssituasjonen er så fremtredende understreker viktigheten av å beskytte disse barna fra tidlig alder. Det fremstår som at det er en klar link mellom barnas utsatthet, og deres egen utagerende atferd, inkludert kriminalitet og vold.

I en rapport fra barneombudet om barn som bor på barnevernsinstitusjon beskrives det som omtales som "reisen fra omsorg til atferd".¹⁵ Det bemerkes at ungdommer som plasseres på institusjon på bakgrunn av egen atferd ofte også har opplevd vold eller omsorgssvikt. Når dette får konsekvenser i form av atferdsvansker hos ungdommen selv kan dette ende i akutt- og tvangsplasseringer. I gjennomgangen av de unge som begår gjentatt kriminalitet finner man tegn til det samme. Her bemerkes det samtidig at dette er begrenset til informasjon fra politiets systemer.

Flere av ungdommene har familiemedlemmer registrert med kriminalitet, herunder både søsken og foreldre. Det er også eksempler hvor man ser tydelige sammenhenger mellom kriminaliteten ungdommen begår, og kriminalitet begått av foreldre eller søsken.

Et stort flertall av ungdommene i gjennomgangen har innvandringsbakgrunn, enten ved at de selv eller foreldrene har innvandret. Flere har knytninger fra krigsherjede land, eller på annen måte fra en kontekst hvor de, og foreldrene kan ha med seg betydelige traumer. I noen tilfeller forklarer ungdommen selv om konkrete traumer. I andre tilfeller er det uklart nøyaktig hvilken bakgrunn ungdommen eller foreldrene kommer fra, og om eventuelt hvilken form for traumer de har vært eksponert for. Ved noen tilfeller er traumatiske opplevelser et tema, uten at det spesifiseres hva dette handler om.

¹⁵ "De tror vi er shitkids" Barneombudet (2020). Se spesielt s. 20-22. Rapporten er tilgjengelig her: <https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrappporter/De-tror-vi-er-shitkids.pdf>

Mange av ungdommene har et fravær av beskyttelsesfaktorer. En faktor som ofte beskrives som beskyttende, og som bemerkes hos enkelte av ungdommene, er relasjon til trygge voksenpersoner. For de ungdommene som oppgir å ha en trygg voksenperson, er det ofte en person som møter ungdommen i kontekst av sitt arbeid. Det kan være en lærer, en miljøarbeider eller en politikontakt. Dette illustrerer verdien av disse personene, som ofte strekker seg langt utenfor den rollen de har i kraft av sitt arbeid for å støtte ungdommen. Samtidig illustrerer det en svakhet, både i fravær av andre trygge voksenrelasjoner, og risikoen for relasjonsbrudd, for eksempel fordi en person bytter jobb. For en del av ungdommene fremkommer det noe informasjon om fritidsaktiviteter eller annen form for positiv sysselsetting, men ofte er dette vanskelig å opprettholde. En del av de trygge voksenpersonene har en viktig rolle i å oppmuntre til slike aktiviteter.

Gutten har flyktet sammen med familien fra krig. De har opplevd mange vonde hendelser. I Norge mistrives han på skolen og føler på et sterk utenforskap. Han blir kjent med andre gutter med lignende erfaringer. De føler de blir sett på som annerledes og behandlet annerledes. I område der de bor er det en gjeng med eldre gutter som tilbyr de penger og et fellesskap. Etter hvert må guttene begynne å gjøre oppdrag for de eldre guttene, med å levere ting, for å fortsette å få være med i fellesskapet.

Dette er en anonymisert historie som er illustrerende for livshistorien til flere av ungdommene i gjennomgangen.

Samtidig som mer kjente sårbarhetsfaktorer er fremtredende, bemerkes det at drivere til kriminalitet ofte synes å være spesifikke til ungdommens livssituasjon. Kriminaliteten kan fremstå som en løsning på en konkret utfordring som ungdommen står ovenfor. Dette selv om det fra utsiden kan være lett å påpeke at det ofte har negative konsekvenser både for ungdommen selv, og de rundt. Det kan være knyttet til økonomisk vinning, påvirkning fra familie og venner, psykisk uhelse, eller rus. Et annet eksempel er konkrete konflikter, eller kriminalitet som i hovedsak fremstår som en reaksjon mot hjelpeapparatet. Hvordan dette utarter seg kan være svært ulikt, og er i liten grad overførbart på tvers av personene. Å forstå de konkrete driverne fremstår som helt grunnleggende om man skal lykkes med forebygging. Her er den personorienterte tilnærmingen til forebygging, og samarbeid med andre aktører helt avgjørende.

2.3. Politiets forebyggende arbeid i praksis

Funn fra gjennomgangen viser at det med få unntak har vært oppfølging i det forebyggende sporet fra politiet. 52 personer har fått oppfølging, og i de fleste tilfeller har det vært tett samarbeid med samarbeidspartnere som skole, barnevern og andre tiltak i bydelen. Samhandling med andre aktører er en vesentlig del av oppfølgingen, men det er variasjoner i hvordan dette samarbeidet er systematisert og koordinert. Blir ungdommen dømt til en ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging blir dette koordinert av konfliktrådet.

Oslo politidistrikt har utarbeidet rutiner for personorientert forebygging. Personorientert forebygging brukes her som en beskrivelse på forebyggende arbeid som retter seg mot enkelt ungdom, og er tilpasset ungdommens behov. Grunnleggende i dette arbeidet er å kunne motvirke sårbarhetsfaktorer, eller betydningen av disse, samt styrke beskyttelsesfaktorer. Dette arbeidet gjøres av polititjenestepersoner ansatt ved de kriminalitetsforebyggende seksjonene i politidistriktets tre geografiske driftsenheter.

Det er utfordrende å samarbeide på tvers dersom barnet og foreldrene ikke samtykker til deling av informasjon mellom politiet, bydelene og kommunen. Det er ofte muligheter til å dele, men lovverket virker ofte kompliserte og etatene har ulike muligheter gjennom sitt lovverk. Samhandlingen mellom politi og andre etater er helt avgjørende ettersom mange av de langsiktige og effektive tiltakene ligger hos andre enn politiet.

Effekten av nærmiljøet, og hvordan ungdommene påvirker hverandre fremheves også som en driver for kriminalitet for enkelte. I tillegg til at politiet skal ha god kjennskap til, og relasjon til enkeltpersoner som følges opp, er det derfor helt avgjørende å kjenne lokalmiljøet og ungdomsmiljøene. Dette beskrives ofte som lokalorientert forebygging. For eksempel fremkommer det at noen ungdommer "finner hverandre" i negative relasjoner, og hvor en gruppedynamikk danner grunnlaget for kriminaliteten. Her fremgår det av gjennomgangen at forebyggende politi ikke bare kjenner ungdommene de arbeider med, men også deres omgangskrets.

2.4. Straffesakshåndtering

I tillegg til å se på den forebyggende oppfølgingen, og sårbarhet- og risikofaktorer har gjennomgangen også omfattet straffesaker som de unge er involvert i. Arbeidet har bestått av to deler; straffesaker hvor de unge er registrert som mistenkt før fylte 18 år, og saker

som omhandler vold i nære relasjoner. Videre enkelte andre sakstyper som vurderes å være relevant for å si noe om sårbarhet.¹⁶

Håndtering av U18 saker

Ungdommene i utvalget kjennetegnes ved at de er registrert med 10 eller flere straffesaker, og flere av dem er registrert med svært mye, og alvorlig kriminalitet. Et relevant aspekt i tillegg til det forebyggende arbeidet er derfor å se på hvordan disse sakene etterforskes.

Den kriminelle lavalder i Norge er 15 år, og barn under 15 år kan dermed ikke straffes. Dette begrenser handlingsrommet til politiet, og det har vært påpekt i flere sammenhenger at politiet mangler tiltak ovenfor denne gruppen. Det er ikke slik at politiet står helt uten virkemidler, og politiet har etterforskningsplikt også i saker hvor gjerningspersonen er under 15 år.

I flere av sakene som er gjennomgått fremstår det som at saker med mistenkte under 15 år nedprioriteres. Arbeidsgruppens funn tyder på at dette i hovedsak skyldes at etterforskningen ikke prioriteres i tilstrekkelig grad av kapasitetshensyn. Spesielt bemerkes det at det i noen saker ikke er gjennomført avhør.¹⁷ Gitt at et av funnene er at unge som begår gjentatt kriminalitet kjennetegnes av tidlig debutalder og sammensatte sårbarheter kan etterforskningen spille en viktig rolle selv uten straffereaksjon. Etterforskningen kan bidra til å sette andre etater, og spesielt barnevernet, i bedre posisjon til å utføre sitt arbeid, samt avdekke sårbarhetsfaktorer. Viktigheten av etterforskning av saker med gjerningspersoner under 15 år fremheves spesielt for de mer alvorlige sakene, herunder ran- og voldssaker.

I ungdomssaker er det satt frist til saksbehandlingstid på 42 dager fra saken registreres til påtaleavgjørelse. Det kan være mange grunner til at saksbehandlingstiden overskrider gitte frister. Noen saker er mer komplekse enn andre, og krever et mye større ressursuttak og tidsbruk før avgjørelse. Når barn og unge bryter loven er det viktig at reaksjonene kommer raskt slik at ungdom ikke begår nye lovbrudd mens de venter på reaksjoner på sitt forrige lovbrudd. Å få ned tidsbruk fra anmeldelse til håndtering i domstolen og

¹⁶ Hvilke sakstyper dette gjelder er beskrevet i kapittel 1.2.

¹⁷ Merk at det her ikke argumenteres for en senkning av den kriminelle lavalder, men et fokus på etterforskning med mål om å belyse saken uavhengig av sakens utfall og eventuelle straffereaksjoner.

straffegjennomføring har vært et fokus blant annet gjennom opprettelsen av et hurtigspor i domstolene. Da kan reaksjonen komme raskt til det beste for samfunnet og ungdommen.

Barnevernet har en lovregulert rettighet til straks å bli underrettet når etterforskning settes i gang mot barn under 18 år om saken ikke er av bagatellmessig art. Barnevernet skal også så vidt mulig gis anledning til å være til stede under avhøret. Et funn i gjennomgangen er at barnevernet nokså sjeldent er tilstede. Det er flere grunner til at barnevernets tilstedeværelse under avhør kan være en fordel. Det kan være nyttig i forbindelse med barnevernets videre oppfølgingsarbeid med ungdommen. Da funnene indikerer at sammensatte sårbarheter fremstår svært fremtredende kan også barnevernets tilstedeværelse bidra til å avdekke sårbarheter. At flere av ungdommene har hatt tidlig kontakt med barnevernet taler også for at barnevernet bør vurdere å ha en aktiv tilstedeværelse også i straffesakene.

Etterforskning av vold i nære relasjoner

Ved gjennomgang av sakstypene i kategorien vold i nære relasjoner, finner arbeidsgruppen flere svakheter. Mange av sakene er henlagt. I noen saker finner arbeidsgruppen opplysninger som tilsier at det burde vært igangsatt etterforskning uten at dette er gjort.

Et av funnen som er gjentakende i gjennomgangen er at det virker å være mangel på et helhetlig blikk på både barnet og familien som en del av etterforskningen. I dette inngår tidligere historikk, derunder relevant historikk hos familiemedlemmer.

Når det igangsettes etterforskning av vold i nære relasjoner skjer dette ofte parallelt med barnevernets arbeid. For å sikre barnet, og forebygge fortsatt eller eskalerende vold, er samspillet mellom politi og barnevern helt avgjørende. Dette er en kompleks problemstilling. Når politiet først går inn i en slik sak er det derfor helt essensielt at dette gjøres på en grundig måte, og at man så langt det er mulig avdekker og straffeforfølger vold i nære relasjoner der det er relevant. Politiets arbeid i disse sakene kan få betydelige ringvirkninger for både barnevernet, og andre etaters arbeid.

For å legge et godt grunnlag for positiv påtaleavgjørelse er det viktig at:

- Det gjøres en grundig jobb i initialfasen av sakene.
- Sentrale bevis sikres, derunder både fysiske og elektroniske bevis.
- Partene i saken og relevante vitner blir avhørt. Dette bør gjøres uten unødig opphold.

- Det innhentes relevant informasjon fra andre offentlige etater, slik som skole, barnehage, barnevernet og helsevesenet dersom det kan belyse saken.
- At etterforskningen har et helhetlig blikk på familien, derunder tidligere historikk, også blant andre familiemedlemmer som for eksempel søsken.

3. Konklusjon og anbefalinger

3.1. Straffesakshåndtering

Etterforskning, tvangsmidler og straff er viktig for forebygging på flere ulike måter. For det første er etterforskning sentralt for å kunne avdekke hvem som har vært involvert i hendelsen for deretter å kunne iverksette personorienterte forebyggingstiltak. For det andre sender det et viktig signal om at politiet både tar sakene på alvor og håndterer hendelsene. Vår erfaring er at dette reduserer sjansen for at ungdommen selv "tar saken i egne hender". Det siste som fremstår sentralt for denne gruppen er individualprevensjon, særlig gjennom den inkapasiterende effekten av tvangsmidler som bortvisning, oppholdsforbud, varetekt og andre tvangsmidler.

Det fremheves derfor at etterforskning og oppklaring av saker er et viktig ledd i det forebyggende arbeidet. Dette gjelder både håndtering av saker som omhandler vold i nære relasjoner, og de sakene som de unge selv anmeldes for. Ikke bare er konsekvent og hurtig straffereaksjon viktig, men informasjonen som fremkommer i en etterforskning kan sette barnevernet og andre i posisjon til å fylle sitt mandat.

3.2. Vold i nære relasjoner

Det mest fremtredende funnet fra denne gjennomgangen er omfanget av sårbarhetsfaktorer blant ungdom, da ofte fra ung alder. Spesielt fremheves utsatthet for vold i nære relasjoner.

Gitt omfanget av vold i nære relasjoner som fremkommer, fremheves viktigheten av at disse sakene prioriteres høyt. Selv om dette kan være særdeles krevende saker å håndtere, viser den klare sammenhengen mellom barns utsatthet for vold, og senere kriminalitetsutøvelse viktigheten av å prioritere sakene.

3.3. Saker med mistenkte under 15 år

Det trekkes frem at etterforskningen kan ha en verdi selv om saken skal henlegges. Det gjelder både for å opplyse hendelsesforløpet, identifisere gjerningspersoner og deres rolle,

samt sette andre aktører i stand til å iverksette riktige tiltak rundt barnet. Ungdom som begår gjentatt kriminalitet kjennetegnes også ved at de er unge, og ofte under den kriminelle lavalder første gang de er registrert som anmeldt. Dette understreker viktigheten av å etterforske alvorlige saker også når den mistenkte er under 15 år, og ikke kan straffes.

3.4. Samarbeid med andre

Politiet har ikke kompetanse eller mandat til å tilby langvarig hjelp og oppfølging i arbeidet med barn og unge som begår gjentatt kriminalitet. Det betyr ikke at politiet, og forebygging som en essensiell del av politiets virksomhet, ikke er viktig. Det viser derimot viktigheten av å innrette arbeidet med tanke på det tverretatlige samarbeidet. Politiet sitter på viktig kunnskap, og har også en rolle i straffesakshåndtering og hjemler for bruk av makt som blir helt nødvendig gitt den kriminaliteten gruppen både utsettes for, og utsetter andre for. Politiet er også en svært viktig del av teamet i for eksempel ungdomsoppfølging og ungdomsstraff, samt inn i SaLTo/SLT samarbeidet.

3.5. Mangel på egnede tiltak

I den offentlige debatten er det vektlagt at det mangler tiltak for en liten gruppe barn og unge som ikke er egnet for de tiltak som finnes i dag. Funnene viser også et vakuum mellom eksisterende barnevernstiltak, og straffereaksjoner av den mest inngripende form, som er fengselsstraff. Terskelen for fengselsstraff for barn under 18 år er, og skal være høy. Dette følger også av barnekonvensjonen som tydelig stiller krav til at fengsling er siste utvei.¹⁸ For å kunne imøtegå dette må det både være godt egnede fengselsplasser, og gode alternativer til fengsel.¹⁹

¹⁸ FNs konvensjon om barnets rettigheter. Artikkel 37: "Partene skal sikre at (...) "b) Intet barn ulovlig eller vilkårlig berøves sin frihet. Pågrepelse, frihetsberøvelse eller fengsling av et barn skal skje på lovlig måte og skal bare benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom".

¹⁹ Viktigheten av alternativ til fengsel fremgår også av barneombudets innspill til ekspertgruppen som skal utrede tiltak ovenfor barn og unge som begår gjentatt og alvorlig kriminalitet. Tilgjengelig her: <https://www.barneombudet.no/vart-arbeid/brev-til-myndighetene/innspill-til-ekspertgruppen-som-skal-utrede-tiltak-overfor-barn-og-unge-som-begar-gjentatt-og-alvorlig-kriminalitet>. Det er også bemerket i Oslo kommune (2023) "Evaluerings- og sluttrapport fra tverretatlig tiltaksgruppe".

3.6. Skikkethet til å jobbe med barn

Det fremkommer eksempler på voksenpersoner som arbeider med barn og unge i en særlig sårbar posisjon, og hvor det er grunn til å stille spørsmål ved skikkethet. Det fremstår som en svakhet at det ikke finnes noe system for å avdekke dette, utover innhenting av politiattest. Dette fremheves fordi det i arbeidet med tiltak som nasjonale trygghetshus²⁰ og lignende er helt essensielt at kvaliteten på tiltakene er gode, og at de består av kompetente og godt skikket personell.

3.7. Ivaretagelse av barn og unge er god forebygging

Gjennomgående funn er at ungdommene befinner seg i svært krevende livssituasjoner, og trenger oppfølging, støtte og beskyttelse fra samfunnet. Mange av ungdommene har flere sårbarheter, og mangel på beskyttelsesfaktorer. Livshistoriene til ungdommene vitner om sammensatte utfordringer hvor deres utøvelse av kriminalitet kun er en del av et større bilde.

Videre skal alvorligheten av den kriminaliteten som gruppen begår, og den potensielle faren de utgjør for andre ikke undervurderes. Ungdommene får også en rolle i å bidra til at andre jevnaldrende potensielt utsettes for den samme utryggheten som de selv har opplevd, som igjen påvirker andre barn. Eldre barn og unge trekkes også frem som et viktig ledd i rekruttering av yngre barn inn i kriminalitet, herunder kriminelle nettverk. Det bemerkes at flere av barna møtes med maktmidler fra politiets side, og at utagering i respons til andre aktører i hjelpeapparatet også er fremtredende. Selv om det å arbeide mot risikofaktorene er essensielt, må rammene rundt ungdommene også ta hensyn til at kriminalitet, vold og utagerende atferd er i kjernen av problematikken, herunder utagering mot seg selv, omsorgspersonale og andre.

Politiet har i dag et etablert system for ivaretagelse av barn som er utsatt for vold og/eller overgrep gjennom Statens barnehus.²¹ Statens barnehus Oslo utgjør i dag en viktig barnefaglig ressurs for politidistriktet i saker som faller inn under deres mandat, men også mer generelt. Det anbefales at man ser på muligheten for å utnytte denne kompetansen,

²⁰ Se for eksempel: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/skal-utrede-tiltak-for-barn-og-unge-som-begar-kriminalitet/id3049873/>

²¹ Ordningen med Barnehus er nasjonalt, men det er noen lokale forskjeller på hvordan barnehusene opererer, og hvordan de utøver sitt mandat. Beskrivelsen i denne rapporten forholder seg i all hovedsak til hvordan dette fungerer i Oslo politidistrikt.

som allerede eksisterer i politidistriktet, også opp mot barn som begår alvorlig og gjentatt kriminalitet.

Forebygging av barne- og ungdomskriminalitet er avgjørende både for samfunnsvernet og for å beskytte barn mot kriminalitetens skadevirkninger. For å lykkes kreves det målrettede tiltak, tverrfaglig samarbeid og ressurser som prioriterer barnas beste.